

РЕГІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ СМЕРТНОСТІ НАСЕЛЕННЯ УКРАЇНИ ЗА ОСНОВНИМИ ПРИЧИНАМИ СМЕРТІ У 2019–2020 РР.

В Україні спостерігається складна медико-демографічна ситуація, яка проявляється у рості смертності населення і, як наслідок, зменшенні його чисельності. У 2020 році чисельність населення України складала 41588 тисяч осіб, що було менше, ніж у 2019 році, на 314 тисяч осіб. Зменшення чисельності населення відбувається в основному через його природний убуток, тобто перевищення числа смертей над числом народжень, а також еміграції. Провідна роль належить природному скороченню.

Найгострішою демографічною проблемою у нашій країні залишається високий рівень смертності населення. У 2020 році кількість померлих в Україні становила 616,8 тис. осіб, що було на 35,7 тисяч осіб більше, ніж у 2019 р. Коефіцієнт смертності на 100000 населення складав 1483,6 випадків на 100000 населення в 2020 році проти 1388,3 випадків на 100000 населення в 2019 році, або на 6,9% більше.

Рівень смертності в Україні має істотну регіональну диференціацію. Найбільший рівень смертності спостерігався в Чернігівській (2001,0 випадків на 100000 населення), Кіровоградській (1806,6 випадків на 100000 населення), Полтавській (1793,8 випадків на 100000 населення), Сумській (1792,0 випадків на 100000 населення), Київській (1769,6 випадків на 100000 населення) областях (табл.1). Це визначається рівнем постаріння населення, ступенем індустріального розвитку, господарською спеціалізацією, рівнем розвитку соціальної сфери, станом довкілля, ментальними установками й цінностями та поведінковими практиками населення. Загальний коефіцієнт смертності у 2020 році порівняно з 2019 р. збільшився у всіх без винятку регіонах нашої країни. Особливо в Чернівецькій (на 14,5%), Львівській (на 11,2%), Сумській (на 10,4%), Рівненській (на 10,1%), Івано-Франківській (на 9,1%) областях.

В структурі причин смертності населення хвороби системи кровообігу займають перше місце і становлять 981,7 випадків на 100000 населення, на другому місці за рівнем смертності знаходиться клас новоутворень, смертність від якого була 187,3 випадків на 100000 населення, третє місце займають зовнішні дії і становлять 68,9 випадків на 100000

населення, четверте місце належить хворобам органів травлення з показником 58,1 випадків на 100000 населення.

До пандемії COVID-19 хвороби органів дихання в структурі причин смертності займали п'яте місце і становили 39,6 випадків на 100000 населення.

В зв'язку з виникненням пандемії COVID-19 Всесвітньою організацією охорони здоров'я введено в Класифікацію причин смерті XXII клас «COVID-19». За цим класом смертність населення України перевищила смертність від хвороб органів дихання і зайняла п'яте місце потіснивши клас «Хвороб органів дихання». В 2020 році від COVID-19 в Україні померло 21284 особи або 51,2 випадків на 100000 населення.

Клас інфекційних та паразитарних хвороб, займає сьоме місце в структурі причин смертності з показником 16,8 випадків на 100000 населення (табл. 2).

Найбільший рівень смертності спостерігався від хвороб системи кровообігу. В структурі причин смертності населення вони займають перше місце. В значній мірі смертність від хвороб системи кровообігу залежить від вікового складу населення. Так, смертність в Чернігівській області (1438,1 випадків на 100000 населення) є найвищою по Україні. В ній же найвища кількість осіб старше 60-ти років. Найвищі рівні смертності від хвороб системи кровообігу спостерігаються також в Полтавській (1246,1 випадків на 100000 населення), Житомирській (1227,8 випадків на 100000 населення), Черкаській (1210,2 випадків на 100000 населення), Київській (1206,2 випадків на 100000 населення) областях.

Коефіцієнт смертності населення України від хвороб системи кровообігу у 2020 р. зріс порівняно з 2019 р. по Україні на 5,5%, а в таких областях як Сумська на 11,2%, Чернівецька на 11,0%, Дніпропетровська на 8,9%, Львівська на 8,7%, Харківська на 8,0% (табл.3).

Смертність від новоутворень займає друге місце в структурі причин смерті і складала 187,3 випадків на 100000 населення в 2020 році, найвищі коефіцієнти спостерігались в таких областях, як Запорізька (267,5 випадків на 100000 населення), Дніпропетровська (231,0 випадків на 100000 населення), Полтавська (230,4 випадків на 100000 населення), Сумська (229,5 випадків на 100000 населення), Київська (226,0 випадків на 100000 населення). Це переважно промислово розвинуті області, в яких

спостерігається найвище екологічне забруднення довкілля промисловими відходами та токсичними викидами в атмосферу.

Коефіцієнт смертності від новоутворень у 2020 р. у порівнянні з 2019 р. по Україні не змінився, але зріс в таких областях, як Тернопільська (на 6,8%), Рівненська (на 6,5%), Хмельницька (на 5,6%) (табл.4).

Смертність від зовнішніх дій в структурі причин смерті займала третє місце і складала 68,9 випадків на 100000 населення по Україні. В регіонах найвищі рівні були у Кіровоградській (102,8 випадків на 100000 населення), Чернігівська (101,8 випадків на 100000 населення), Запорізька (98,1 випадків на 100000 населення), Херсонська (96,4 випадків на 100000 населення), Сумська (92,9 випадків на 100000 населення) областях, що в значній мірі обумовлено соціально-економічним розвитком регіону, інфраструктурою, освітніми характеристиками населення.

У 2020 році коефіцієнт смертності від зовнішніх дій по Україні порівняно з 2019 роком знизився на 3,9%. Однак в деяких областях він зріс, особливо в Кіровоградській (на 12,8%), Закарпатській (на 7,3%), Чернігівській (на 5,1%), Хмельницькій (на 4,9%) (табл. 5).

Хвороби органів травлення в структурі причин смерті населення України займали четверте місце і становили в 2020 році 58,1 випадків на 100000 населення. Найбільші рівні смертності від хвороб органів травлення спостерігались в Закарпатській (80,1 випадків на 100000 населення), Дніпропетровській (77,1 випадків на 100000 населення), Черкаській (73,8 випадків на 100000 населення), Херсонській (69,9 випадків на 100000 населення), Миколаївській (67,7 випадків на 100000 населення) областях.

У 2020 році порівняно з 2019 роком коефіцієнт смертності по Україні не змінився, але збільшився в таких областях, як Кіровоградська (на 23,6%), Полтавська (на 8,4%), Закарпатська (на 7,7%), Рівненська (на 5,5%), Черкаська (на 4,7%) (табл. 6).

Смертність від COVID-19 в 2020 році займала п'яте місце в структурі причин смерті населення України і становила 51,2 випадків на 100000 населення по Україні. Найвищі рівні смертності спостерігались в м. Києві 80,3 випадків на 100000 населення, Чернівецькій – 80,0 випадків на 100000 населення, Львівській 71,7 випадків на 100000 населення, Київській 69,5 випадків на 100000 населення, Чернігівській 68,7 випадків на 100000

населення, Івано-Франківській 68,6 випадків на 100000 населення, областях (табл. 7).

Хвороби органів дихання в структурі причин смерті населення України займали шосте місце і становили 39,6 випадків на 100000 населення в 2020 році. Найбільші рівні смертності спостерігались в таких областях, як Черкаська (60,2 випадків на 100000 населення), Кіровоградська (60,0 випадків на 100000 населення), Херсонська (57,3 випадків на 100000 населення), Хмельницька (56,3 випадків на 100000 населення), Миколаївська (53,4 випадків на 100000 населення).

У 2020 році порівняно з 2019 роком коефіцієнт смертності від хвороб органів вдихання зріс по Україні на 32,4%, а в деяких областях він зріс у 1,5–2 рази, це Вінницька (ріст більш ніж у 2 рази), Херсонська (в 1,9 разу), Полтавська (в 1,8 разу), Кіровоградська та Миколаївська (в 1,6 разу) (табл. 8).

Інфекційні та паразитарні хвороби в структурі причин смертності населення України займали сьоме місце і становили 16,8 випадків на 100000 населення в 2020 році. Найбільші рівні смертності спостерігались в Дніпропетровській (38,0 випадків на 100000 населення), Одеській (33,7 випадків на 100000 населення), Кіровоградській (30,0 випадків на 100000 населення), Закарпатській (24,2 випадків на 100000 населення), Миколаївській (22,9 випадків на 100000 населення) областях.

У 2020 році у порівнянні з 2019 роком смертність від інфекційних та паразитарних хвороб по Україні знизилась на 13,4%. Винятком стала Вінницька область, в якій відбувся ріст смертності на 29,0% та Луганська, з ростом смертності на 11,1% (табл. 9).

Регіональні особливості смертності населення свідчать про різноманітність рівнів смертності за різними контингентами. Для покращення медико-демографічної ситуації в різних регіонах України необхідно впроваджувати різноманітні управлінські рішення щодо покращення соціального, інфраструктурного, охороноздоровчого стану в регіонах.

*За матеріалами Філії «Українського інституту досліджень у сфері
Громадського здоров'я України» ДУ «Центр громадського здоров'я
МОЗ України»*

Таблиця 1 – Смертність населення України по регіонах від усіх причин у 2019-2020 рр. на 100000 населення

Регіон	Роки		2020 р. в % до 2019 р.
	2020	2019	
УКРАЇНА	1483,6	1388,3	106,9
Вінницька	1658,6	1561,1	106,2
Волинська	1397,1	1293,6	108,0
Дніпропетровська	1751,8	1597,4	109,7
Донецька	904,3	993,4	91,0
Житомирська	1763,8	1640,6	107,5
Закарпатська	1341,4	1239,7	108,2
Запорізька	1753,3	1640,7	106,5
Івано-Франківська	1408,1	1283,0	109,8
Київська	1769,6	1612,6	109,7
Кіровоградська	1806,6	1656,2	109,1
Луганська	711,5	748,4	95,1
Львівська	1460,9	1314,3	111,2
Миколаївська	1595,5	1519,2	105,0
Одеська	1474,0	1397,6	105,5
Полтавська	1793,8	1653,5	108,5
Рівненська	1352,8	1228,9	110,1
Сумська	1792,0	1622,5	110,4
Тернопільська	1534,7	1420,0	108,1
Харківська	1680,2	1531,7	109,7
Херсонська	1670,8	1554,0	107,5
Хмельницька	1671,1	1543,8	108,2
Черкаська	1752,0	1652,9	106,0
Чернівецька	1410,2	1231,6	114,5
Чернігівська	2001,0	1877,2	106,6
м. Київ	1234,5	1135,7	108,7

Таблиця 2 – Смертність населення України за основними класами хвороб
у 2020 році

Одиниця виміру	Всі причини смерті	з них							Всього по 7-и причинам
		хвороби системи кровообігу	новоутворення	зовнішні дії	хвороби органів травлення	COVID-19	хвороби органів дихання	інфекційні та паразитарні хвороби	
Осіб	616835	408163	77880	28635	24167	21284	16479	6980	583588
Випадки на 100000 населення	1483,6	981,7	187,3	68,9	58,1	51,2	39,6	16,8	1403,6
%	100,0	66,2	12,6	4,6	3,9	3,4	2,7	1,3	93,7

Таблиця 3 – Смертність населення України по регіонах від хвороб системи кровообігу у 2019-2020 рр. на 100000 населення

Регіон	Роки		2020 р. в % до 2019 р.
	2020	2019	
УКРАЇНА	981,7	930,2	105,5
Вінницька	1203,3	1144,1	105,2
Волинська	937,9	875,5	107,1
Дніпропетровська	1179,5	1082,7	108,9
Донецька	593,1	599,3	99,0
Житомирська	1227,8	1164,1	105,5
Закарпатська	791,4	767,3	103,1
Запорізька	1096,4	1031,5	106,3
Івано-Франківська	964,0	911,2	105,8
Київська	1206,2	1129,0	106,8
Кіровоградська	1127,9	1060,4	106,4
Луганська	486,2	518,1	93,8
Львівська	877,3	807,2	108,7
Миколаївська	1092,9	1064,6	102,7
Одеська	930,8	897,7	103,7
Полтавська	1246,1	1166,3	106,8
Рівненська	953,2	888,2	107,3
Сумська	1189,8	1070,0	111,2
Тернопільська	1106,9	1042,4	106,2
Харківська	1143,2	1059,0	108,0
Херсонська	995,4	941,6	105,7
Хмельницька	1005,8	945,6	106,4
Черкаська	1210,2	1157,6	105,1
Чернівецька	999,1	900,4	111,0
Чернігівська	1438,1	1382,7	104,0
м. Київ	754,9	728,6	103,6

Таблиця 4 – Смертність населення України по регіонах від новоутворень у 2019-2020 рр. на 100000 населення

Регіон	Роки		2020 р. в % до 2019 р.
	2020	2019	
УКРАЇНА	187,3	186,9	100,2
Вінницька	191,0	192,1	99,4
Волинська	157,6	154,5	102,0
Дніпропетровська	231,0	226,0	102,2
Донецька	117,3	124,0	94,6
Житомирська	187,3	182,4	102,7
Закарпатська	159,0	153,3	103,7
Запорізька	267,5	264,6	101,1
Івано-Франківська	161,1	156,7	102,8
Київська	226,0	218,0	103,7
Кіровоградська	211,0	212,3	99,4
Луганська	79,3	88,0	90,1
Львівська	177,0	177,4	99,8
Миколаївська	192,6	186,5	103,3
Одеська	209,6	210,8	99,4
Полтавська	230,4	235,7	97,8
Рівненська	164,1	154,1	106,5
Сумська	229,5	235,5	97,5
Тернопільська	178,6	167,3	106,8
Харківська	215,1	215,5	99,8
Херсонська	204,4	202,6	100,9
Хмельницька	200,1	189,5	105,6
Черкаська	208,3	207,3	100,5
Чернівецька	173,1	171,9	100,7
Чернігівська	205,2	205,8	99,7
м. Київ	191,8	197,7	97,0

Таблиця 5 – Смертність населення України по регіонах від зовнішніх дій у 2019-2020 рр. на 100000 населення

Регіон	Роки		2020 р. в % до 2019 р.
	2020	2019	
УКРАЇНА	68,9	71,7	96,1
Вінницька	71,4	84,2	84,8
Волинська	78,1	76,9	101,6
Дніпропетровська	88,5	87,9	100,7
Донецька	38,0	39,5	96,2
Житомирська	83,2	85,9	96,9
Закарпатська	58,5	54,5	107,3
Запорізька	98,1	97,4	100,7
Івано-Франківська	49,2	55,2	89,1
Київська	83,5	91,5	91,3
Кіровоградська	102,8	91,1	112,8
Луганська	26,1	28,0	93,2
Львівська	59,3	66,4	89,3
Миколаївська	74,3	81,1	91,6
Одеська	79,9	87,9	90,9
Полтавська	76,6	76,1	100,7
Рівненська	65,2	63,6	102,5
Сумська	92,9	92,6	100,3
Тернопільська	48,6	58,5	83,1
Харківська	81,0	83,9	96,5
Херсонська	96,4	97,4	99,0
Хмельницька	77,7	74,1	104,9
Черкаська	86,3	93,8	92,0
Чернівецька	55,4	53,6	103,4
Чернігівська	101,8	96,9	105,1
м. Київ	44,0	49,7	88,5

Таблиця 6 – Смертність населення України по регіонах від хвороб органів травлення у 2019-2020 рр. на 100000 населення

Регіон	Роки		2020 р. в % до 2019 р.
	2020	2019	
УКРАЇНА	58,1	57,7	100,7
Вінницька	57,5	60,0	83,9
Волинська	64,4	68,5	94,0
Дніпропетровська	77,1	77,2	99,9
Донецька	40,6	41,4	98,1
Житомирська	62,2	63,9	97,3
Закарпатська	80,1	74,4	107,7
Запорізька	61,0	58,3	104,6
Івано-Франківська	44,2	48,3	91,5
Київська	67,0	68,1	98,4
Кіровоградська	65,1	52,6	123,6
Луганська	33,1	32,7	101,2
Львівська	56,3	57,1	98,6
Миколаївська	67,7	69,7	97,1
Одеська	66,0	67,7	95,5
Полтавська	57,9	53,4	108,4
Рівненська	50,1	47,5	105,5
Сумська	61,7	61,6	100,2
Тернопільська	44,2	43,0	102,8
Харківська	63,9	61,3	104,2
Херсонська	69,9	68,8	101,6
Хмельницька	63,6	69,7	91,2
Черкаська	73,8	70,5	104,7
Чернівецька	30,0	31,4	95,5
Чернігівська	60,6	59,6	101,7
м. Київ	51,6	51,1	101,0

Таблиця 7 – Смертність населення України по регіонах від COVID-19 у 2020 р. на 100000 населення

Регіон	Рівень смертності
УКРАЇНА	51,2
Вінницька	33,3
Волинська	51,2
Дніпропетровська	49,0
Донецька	18,0
Житомирська	59,4
Закарпатська	50,2
Запорізька	64,1
Івано-Франківська	68,6
Київська	69,5
Кіровоградська	26,3
Луганська	14,3
Львівська	71,7
Миколаївська	46,0
Одеська	59,7
Полтавська	51,9
Рівненська	49,6
Сумська	52,4
Тернопільська	50,3
Харківська	58,6
Херсонська	31,5
Хмельницька	56,6
Черкаська	39,6
Чернівецька	80,0
Чернігівська	68,7
м. Київ	80,3

Таблиця 8 – Смертність населення України по регіонах від хвороб органів дихання у 2019-2020 рр. на 100000 населення

Регіон	Роки		2020 р. в % до 2019 р.
	2020	2019	
УКРАЇНА	39,6	29,9	132,4
Вінницька	44,6	22,1	201,8
Волинська	39,2	35,1	111,7
Дніпропетровська	39,9	27,8	143,5
Донецька	29,4	17,3	169,9
Житомирська	40,9	33,7	121,4
Закарпатська	38,4	32,7	117,4
Запорізька	44,2	37,1	119,1
Івано-Франківська	23,6	14,9	158,4
Київська	41,8	29,2	143,2
Кіровоградська	60,0	36,6	163,9
Луганська	18,7	16,6	112,7
Львівська	44,1	39,6	111,4
Миколаївська	53,4	33,4	159,9
Одеська	38,4	30,9	124,3
Полтавська	34,0	18,5	183,8
Рівненська	22,4	23,4	95,7
Сумська	44,3	36,9	120,1
Тернопільська	49,9	45,6	109,4
Харківська	49,2	30,5	107,9
Херсонська	57,3	28,9	198,3
Хмельницька	56,3	48,6	115,8
Черкаська	60,2	47,0	128,1
Чернівецька	32,9	30,2	108,9
Чернігівська	48,1	44,6	107,8
м. Київ	28,6	29,0	98,6

Таблиця 9 – Смертність населення України по регіонах від деяких інфекційних та паразитарних хвороб у 2019-2020 рр. на 100000 населення

Регіон	Роки		2020 р. в % до 2019 р.
	2020	2019	
УКРАЇНА	16,8	19,4	86,6
Вінницька	12,0	9,3	129,0
Волинська	14,0	19,8	70,7
Дніпропетровська	38,0	41,6	91,3
Донецька	11,7	13,1	89,3
Житомирська	13,9	19,0	73,2
Закарпатська	24,2	27,5	88,0
Запорізька	19,8	25,0	79,2
Івано-Франківська	5,7	8,6	66,3
Київська	15,3	19,8	77,3
Кіровоградська	30,0	32,2	93,2
Луганська	8,0	7,2	111,1
Львівська	12,8	15,8	81,0
Миколаївська	22,9	25,2	90,9
Одеська	33,7	40,5	83,2
Полтавська	12,0	13,9	86,3
Рівненська	11,6	13,8	84,1
Сумська	12,8	16,0	80,0
Тернопільська	5,9	6,0	98,3
Харківська	10,8	13,1	82,4
Херсонська	22,5	23,8	94,5
Хмельницька	12,4	15,6	79,5
Черкаська	13,1	16,1	81,4
Чернівецька	8,6	10,7	80,4
Чернігівська	16,5	20,5	80,5
м. Київ	15,4	16,6	92,7